

Otobiyografik Bellekte Aşırı Genelleme: Çocukluk Örselenme Yaşantılarının Otobiyografik Bellek Açısından İncelenmesi

Gülşen Kaynar
Ankara Üniversitesi

Nurhan Er
Ankara Üniversitesi

Özet

Bu çalışmanın temel amacı, çocukluk örselenme yaşantı düzeyleri düşük ve yüksek iki grubun olumlu, olumsuz ve karşılaştırma anılarını otobiyografik anı özellikleri açısından karşılaştırmak ve çocukluk örselenme yaşantıları ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide otobiyografik belleğin rolünü incelemektir. Bu amaçla iki aşamada yürütülen çalışmanın birinci aşamasında 18-30 yaş arası 198 üniversite öğrencisinden veri toplanmıştır. İkinci aşamada ise ilk aşamada ulaşılan 198 katılımcıdan yalnızca çocukluk örselenme düzeyi yüksek olan 46 katılımcıya yeniden ulaşılmıştır. Bu aşamada uygulamalar bireysel olarak gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, çocukluk örselenme yaşantı düzeyi yüksek katılımcıların düşüklere göre olumsuz çocukluk anılarını anlamlı düzeyde daha detaylı; olumlu çocukluk ve karşılaştırma anılarını ise daha az detaylı hatırladıklarını göstermiştir. Çalışmanın ikinci kısmının bulguları, aşırı genellenmenin çocukluk örselenme yaşantıları, anının araya girici düzeyi ve anıdan kaçınma tarafından; yetişkinlik dönemi depresif belirtilerin ise çocukluk örselenme yaşantıları, anının araya girici düzeyi, anıdan kaçınma ve aşırı genelleme tarafından yordandığına işaret etmiştir. Elde edilen bulgular alan yazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Otobiyografik bellek, çocukluk örselenmesi, depresif belirtiler, aşırı genel anılar

Abstract

The main purpose of this study was to compare positive, negative and comparison autobiographical memories between two groups who had higher and lower levels of the childhood trauma and to examine mediator role of autobiographical memory in the relationship between the childhood trauma and the adulthood depressive symptoms. For this purpose, the data were gathered from 198 participants aged 18-30 at the first part of the study. The data were gathered from 46 participants with only a history of childhood trauma from 198 participants at the second part of the study. One by one interview held with the participants at this stage. The results showed that participants who had higher levels of the childhood trauma recalled more detailed negative memories but less detailed positive and comparison memories than participants who had lower levels of the childhood trauma. In addition, it was found that the overgenerality were predicted by childhood trauma experiences and levels of avoidance, intrusion; the depressive symptoms were predicted by childhood trauma experiences and levels of avoidance, intrusion and overgenerality. These findings were discussed in the light of autobiographical memory literature.

Key words: Autobiographical memory, childhood trauma, depressive symptoms, overgeneral memories

Yazışma Adresi: Arş. Gör. Gülşen Kaynar, Ankara Üni. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Sıhhiye / Ankara, 06100
E-posta: gulsenkaynar_89@hotmail.com

Yazar Notu: (1) Sunulan bu araştırma, ilk yazarın yüksek lisans tez çalışmasının bir bölümüne dayanmaktadır. (2) Anılarını bizimle paylaşan katılımcılara teşekkür ederiz.

Kişisel yaşantıların saklandığı eşsiz bir öykü birikimi olan otobiyografik bellek, yapılanması, işlevleri ve özellikleriyle diğer bellek yapılarından farklıdır (Fivush, 2011). Anlaşılması zor ama ilginç doğasının yaşantımız üzerinde güçlü etkileri olan insan belleğini keşfetmek alacakaranlık bir dünyaya ışık tutmak kadar önemli bir girişimdir. Bu keşif sürecinde, otobiyografik belleğe ilişkin araştırmalar, onun doğası ve işlevlerini (Er ve Yaşın, 2014; Pillemer, 2003; Rubin, 1996; Rubin ve Gülgöz, 2001); erken gelişimindeki sosyal faktörleri (Nelson ve Fivush, 2004); işleme, geri getirme, zihin bulanıklığı ve unutmanın altında yatan süreçleri (Boyraz ve Er, 2007; Tulving, 2002); benlik duygusuna hizmet eden rolünü (Conway ve Pleydell-Pearce, 2000; Nelson ve Fivush, 2004) ele almıştır.

Otobiyografik anılar, olayların birbir eşsiz kayıtlarından çok yaşantıların inşası sonucu biçimlenen ve hiyerarşik bir düzende yer alan yapılardır (Conway ve Pleydell-Pearce, 2000; McAdams, 1993). Otobiyografik anılar bir inşa sürecinin ürünü ise, bu bağlamda duygular önem kazanmaktadır. Anıların hatırlanması sırasında yeniden inşa edildiği fikri, duyguların anılar üzerindeki etkisini incelemeyi değerli kılar. Nitekim Gordon H. Bower'ın 1981'de yayınladığı makalesiyle duygu ve bilginin birbirleriyle ayrıştırılmayacağı vurgusu dikkati çeker (Er, Ergün, Hoşrik ve Şerif, 2008). Bower (1992) duygudurum tutarlı bellek kavramıyla açıklanan bu durum için kişinin belli bir duygudurumu içerisindeyken o duyguya benzeyen olayları daha iyi hatırlayacağı fikrini öne sürmüştür. Böylelikle duygudurum tutarlı bellek yanlılığına destek sağlayan çalışmalar 1980'lere dayanmış; duygudurum tutarlı bellek yanlılığı sıklıkla aynı yönde tutarlı bilgiler sağlamıştır (örn., Er ve ark., 2008; Matt, Vasquez ve Champell, 1992). Bilişsel psikoloji alanyazını ışığında ilgili konu klinik örneklemelere taşınarak depresif olan ve olmayan katılımcıların kendi duygudurumlarıyla tutarlı olan malzemeyi hatırlamasında bellek performansını sınanan çalışmalara kaymıştır. Bununla ilgili Williams ve Broadbent'in 1986 yılında yaptıkları çalışmanın duygudurum tutarlı bellek olgusundan farklı bir sonucu intihar eğilimli katılımcıların geçmiş deneyimlerini genel hatlarıyla hatırladıklarına, özel anıları ve detaylarını hatırlamak konusunda zorlandıklarına işaret etmiştir.

Otobiyografik Bellekte Aşırı Genel Anı (Overgeneral Memory) Kavramı

Williams ve Broadbent'in (1986) intihar eğilimli bireylerde çalışmasından sonra özellikle bazı klinik örneklemelerde "aşırı genel anı" (overgeneral memory) kavramı literatürde öne çıkmaya başlamıştır. Aşırı genel anılar kategoriktir ve özel bir yer ve zamanda gerçekleşen bir olay (örn., "geçen hafta köpeğimle yürürken eski bir arkadaşım ile karşılaştım") yerine spesifik olmayan

tekrarlı olayları (örn., "Köpeğimle yürüyüş yapardım") tanımlar (Williams ve Broadbent, 1986). İlk zamanlar intihar eğilimli hastalarda, takiben depresyonlu bireylerde gözlenen aşırı genel anılar son yıllarda yüksek risk grubundakilerde de sınanmış ve gözlenmiştir (bkz. Rawal ve Rice, 2012). İlgili araştırmaların büyük bir kısmının sonuçları aşırı genel anıların depresyonda gözlendiğini tekrar tekrar göstermiştir. Böylelikle bütün bulgular aşırı genel anının gelişiminde rol oynayabilecek faktörlere bir ilgi uyandırmıştır. Buradan hareketle, depresif belirtilerin bellek süreçlerinde yol açtığı olumsuz etkilerine (aşırı genel anı) getirilen iki açıklamadan ilki depresyonun çalışma belleğini zorladığı ve özel anılara ulaşmada ise bireyin daha fazla çaba harcaması gerektiği temeline dayanır. Diğer bir açıklama ise, bireylerin acı veren olayların duygusal etkilerinden kaçınarak, yaşamlarına ilişkin anılarında genel bilgi düzeyinde kalma eğilimi gösterdiği şeklindedir.

Williams'a (1996) göre, bütün küçük çocuklar kişisel anılarını genel biçimde hatırlamakta, özgüllük (specificity) yaşla birlikte artmaktadır. Ancak, özgüllüğe ilişkin bu doğal gelişimin olumsuz deneyimlerle kesintiye uğrayabileceğini ve bu çocukların travmatik olaylara ilişkin anılarını duygu düzenleyici olarak daha genel hatırlama eğiliminde olduklarını öne sürmüştür. Bu bilgiyle tutarlı olarak, duygu düzenleme denencesi, aşırı genel anı tarzının stresli olaylardan sonra, duygu düzenlemek için kaçınma mekanizması olabileceğini öne sürmektedir. Buna göre, travma mağdurları olumsuz deneyimlerini geri getirirken, henüz hatırlama genel tanımdayken sonlanır. Williams'ın da (1996) ifade ettiği gibi, bireylerin olumsuz duygularını minimize ve kontrol etmek için çocuklukta travmatik deneyimlerini daha genel kodlama ve geri getirme tarzları kullanmayı öğrendikleri ve bu bilişsel tarzın yetişkinliğe taşınabileceği ileri sürülmektedir. Nitekim Dalgleish ve arkadaşları (2007) depresyonlu hastalardan oluşan bir örnekleme, genel anı bildiren katılımcıların, diğerlerinden farklı olarak, geçmişte travmatik bir öyküye sahip olduklarını bulmuştur. Otobiyografik anıları hatırlama süreci erken çocukluk dönemi boyunca dil becerileri, benlik gelişimi, sosyal etkileşim ve kültürün etkisi altında gelişmektedir (Nelson ve Fivush, 2004). Bu bağlamda, otobiyografik anılar için çocukluk hassas bir dönemi temsil etmekte ve bu hassas dönemde travmatik deneyimlere maruz kalmanın aşırı genel anı gelişiminde katkısı olduğu önerilmektedir. Temelde, otobiyografik bellek ile çocukluk deneyimlerinin ilişkisine dönük yapılan çalışmalar Kuyken ve Brewin'e (1995) dayanmaktadır. Kuyken ve Brewin depresyonlu kadınlardan oluşan bir örnekleme, çocukluk çağı cinsel istismarı araştırmışlar, istismar deneyimleyen kadınların, böyle bir deneyimi olmayanlara göre daha genel anılar bildirdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Williams'ın (1996)

aşırı genellemeye ilişkin önermesi, hem yetişkinlerle (Aglan, Picles ve Hill, 2010) hem de çocuk ve ergenlerle (Crane ve ark., 2014; Valentino, Toth ve Cicchetti, 2009) yapılan çalışmaların sonuçlarıyla güçlenmiştir. Bu bulguların aksine, travmatik deneyimler ile aşırı genel hatırlama arasındaki ilişkileri desteklemeyen çalışma bulguları da mevcuttur (Vrielynck, Deplus ve Phillipot, 2007). Böylelikle, hatırlanan aşırı genel anılarda çocukluk travmatik deneyimlerin tek başına yeterli olup olmadığı açık değildir. Travmatik deneyimin doğası, özellikleri (kaç yaşında olduğu, süresi, şiddeti vb.) ve mağdurun bununla nasıl başa çıktığı bu ilişkinin önemli bileşenleri olarak kendini göstermektedir (Kaynar ve Er, 2014). İstismarın erken yaşta olmasının (örn., Burnside, Startup, Byatt, Rollinson ve Hill, 2004; Crane ve Duggan, 2009) ve istismar şiddetinin (örn., Bunnell ve Greenhoot, 2012) aşırı genel anıya katkı sağladığına ilişkin bulgular dikkati çekerken; travmatik deneyimler ve aşırı genel anı arasındaki ilişkiyi travmatik deneyimlerde sıklıkla gerçekleşen araya girici anılar (örn., Stokes, Dritschel ve Berkerian, 2004) ve bu anılardan kaçınma (Bunnell ve Greenhoot, 2012) ile açıklayan araştırma bulguları da mevcuttur. Daha önce ele alındığı gibi, travmatik yaşantılar otobiyografik bellek açısından incelendiğinde, alan yazında sürekli tekrarlayan temanın aşırı genel anı etrafında toplandığı görülmektedir. Bununla birlikte, travmatik deneyimi olan herkes aşırı genel anı eğilimi geliştirmektedir (McNally, Lasko, Macklin ve Pitman, 1995). Buna ilişkin bazı çalışmalarda ise travma ve aşırı genel anı arasındaki ilişkide diğer bazı değişkenlerin aracı ya da düzenleyici rolü dikkati çekmiştir. Bu noktada, bir kişinin travmatik olayla nasıl başa çıktığının bu ilişkiye bir katkısı olduğuna dair kanıtlar mevcuttur. Ayrıca, bu ilişkiyi irdelerken travmatik anıların araya girici düzeyleri ve bu anılardan kaçınma girişimleri özellikle klinik örneklemelere dayanan çalışmalarda ilgi odağı olmuştur. Nitekim travmatik hikayelerin klinik tabloya dönüştüğü durumlarda gözlenen durum, bu hikayelerin davetsiz, araya girici anılarıdır. Bu konuya ilişkin ilk girişimler Kuyken ve Brewin'in (1994) 35'inin çocukluklarında fiziksel ve cinsel istismara uğradığı toplamda 58 depresyonlu kadınla yaptığı çalışmaya dayanmaktadır. Katılımcılardan 30-35'i görüşmeden önceki hafta istismar ilişkili araya girici anılar hatırladıklarını bildirmişlerdir. Araya girici anıların sadece Travmatik Stres Sendrom Bozukluğu'nda (TSSB) geliştirilen bir tepki değil, genel olarak travmatik deneyimlere karşı getirilen bir tepki olduğu bilinmektedir (Brewin, Dalgleish ve Joseph, 1996). Geçmişin geçmemekte ısrar ettiği durumlarda gözlenen araya girici anılar, genellikle bireylerin onlardan kaçınma girişimleri ile birlikte varolmaktadır. İnsanlar zaman zaman acılı deneyimlerle yüzleşmemeye, ondan kaçınmaya, ya da onu baskılamaya çabalarlar. Bu bağlamda

olumsuz bir şeyden bahsetmemek, onun gelecekte anımsanma olasılığını azaltmaktadır. Yelpazenin bir ucunda bu anıları bahsetme fırsatının bulunamaması mevcut iken, diğer bir tarafında ise anılarını kasten hatırlamama çabasının var olduğu söylenebilir. Bu süreci bir tür 'duygusal anestezi' olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Öyle ki, hiçbir şey olmamış gibi davranmak ve hissetmek, var olan travmatik deneyimin yükünü en azından görünürde yok edecek ya da azaltacaktır. Nitekim daha önce sözü geçen aşırı genel anıya ilişkin getirilen açıklama (Williams, 1996) insanların olumsuz yaşantılarıyla nasıl baş ettiklerinin önemi üzerinde durur ve bunu bir duygu düzenleme stratejisi olarak kabul edilen işlevsel kaçınmaya dayandırır.

Aşırı genel anı ve travmatik deneyimler arasındaki ilişkileri sınavan görgül çalışmaların önemli sınırlılıkları ve tutarsızlıkları Moore ve Zoellner (2007) tarafından gözden geçirildiğinde, çocukluk travmatik deneyimler geriye dönük (retrospektif) öz-bildirim araçlarıyla değerlendirilme eğiliminde; çoğu çalışma klinik olmayan popülasyon yerine klinik örnekleme odaklanmakta; travmatik olayın etkileri (kaçınma, araya girici) ve özellikleri (süresi, şiddeti) boyutlarından sadece birini dikkate almaktadır.

Araştırmanın Amacı

Travmatik deneyimlere ilişkin anıların, görece sıradan olaylara ilişkin anılardan farklılık gösterdiği bilinmektedir. Otobiyografik bellek ve çocukluk çağı travmaları arasındaki ilişkinin, otobiyografik bellek ve depresyon arasındaki ilişkiye uzanabilecek yansımaları olduğu düşünülmektedir (Burnside ve ark., 2004). İlgili alan yazın, depresyon ile otobiyografik anılar arasında tutarlı ilişkiler göstermiştir ancak çoğunlukla, ilişkinin doğasını açıklamada nasıl bir mekanizmanın işlediğini doğrudan ele alan çalışmalar son derece sınırlıdır. Depresif belirtiler ve çocukluk travmatik deneyimlerinin olması ya da olmaması halinde doğacak bütün varsayımların bir arada değerlendirildiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu perspektif doğrultusunda, araştırma iki çalışmadan oluşmaktadır. İlk çalışmada, çocukluk örselenme yaşantıları varlığında gelişen otobiyografik anı özelliklerini, böyle deneyimleri düşük olan grupla karşılaştırılarak incelemek hedeflenmiştir. İkinci çalışmanın temel amacı ise, ilk çalışmada ulaşılan katılımcılardan yalnızca örselenme yaşantıları yüksek düzeyde olanlara yeniden ulaşılarak, böylesi deneyimler bağlamında ortak geçmişi olan bireylerin depresif süreçlerinde otobiyografik bellek rolünü irdelemektir.

Otobiyografik bellekte aşırı genelleme yaklaşımı doğrultusunda, otobiyografik bellek ile çocukluk örselenmesi ve depresyonu bir arada inceleyen çalışmaların kısıtlı olmasından yola çıkarak bu araştırma, çocukluk

travmatik deneyimlerinin otobiyografik bellek süreçlerinde olası etkileri ve bu etkilerinin yetişkinlik dönemi depresif belirtilerine nasıl yansıdığı sorusuna yanıt aramak için tasarlanmıştır. Bu noktadan hareketle, araştırmanın temel denencesi, örselenme yaşantıları varlığında gelişen otobiyografik anı özelliklerinin, böyle deneyimleri düşük olan bireylerin otobiyografik anı özelliklerinden farklılaşacağı şeklindedir. Bu farklılaşmanın, yaşamının diğer alanlarında da gözlenen genel bir eğilim olacağı beklentisiyle, sadece travmatik deneyimlerde değil, katılımcıların olumsuz, olumlu ve yakın dönem anılarının her üçü temelinde gözleneceği araştırmanın bir diğer denencesidir. Araştırmanın ikinci çalışması, olumsuz çocukluk yaşantılarının yetişkinlik dönemi depresif belirtileri öngörmede, diğer kuramlar (örn., bağlanma kuramları, umutsuzluk kuramları, erken dönem uyum bozucu şemalar) kadar bellek süreçlerinin de etkisi olacağı varsayımından doğmuştur. Bu kısmın temel denencesi ise, aşırı genel anıların alan yazında en çok değinilen değişkenlerden çocukluk travmatik deneyimler ve depresif belirtilerle ilişki göstereceği şeklindedir. Aynı zamanda çocukluk örselenme yaşantıları ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide otobiyografik anıdan kaçınma, anının araya girici düzeyi değişkenlerinin aracı rol izleyeceği. Moore ve Zoellner'in (2007) gözden geçirdiği araştırma sınırlılıklarına göre mevcut çalışma, (a) travmatik deneyimlerde gözlenen aşırı genel anı olgusunu, çocukluk örselenme deneyimleri taranarak oluşturulan iki gruptan çocukluk örselenme yaşantı düzeyi düşük ile yüksek arasında karşılaştırma yapması, (b) çalışmanın ilk kısmında Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği ile taranarak oluşturulan örselenme yaşantıları yüksek olan grup üzerinde ikinci bir çalışma yapması (c) çocukluk örselenme deneyimleri ile aşırı genel anı arasındaki ilişkiyi travmatik olayın hem etkileri (kaçınma, araya girici) boyutu ile hem de özellikleri (örn., süre) ile incelemesi (d) örselenme yaşantılarının yüksek olduğu tespit edilen katılımcıların depresif belirtileri ile aşırı genellemenin ilişkisini klinik olmayan bir grupta değerlendirmesi açısından diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır.

Yöntem

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın birinci ve ikinci ayağında uygulanmak üzere iki farklı ölçek kümesi oluşturulmuştur. Çalışma I'de yer alan ölçüm araçları otobiyografik bellek özelliklerinin çocukluk örselenme yaşantıları kapsamında; Çalışma II'de yer alan ölçüm araçları aynı katılımcılardan yalnızca çocukluk örselenme öyküsü olanların depresif belirtilerinin otobiyografik bellek süreçleri kapsamında incelenmesi amacıyla 2 farklı ölçek kümesi kurgulanmıştır.

Otobiyografik Bellek Özellikleri Ölçeği (OBÖÖ).

Kişilerin hatırladığı anıların özelliklerini değerlendirmek amacıyla Er ve Uçar (2004)'in geliştirdiği Otobiyografik Bellek Ölçeği'nin Er (2004) tarafından yeniden düzenlenmiş formudur. 1 (hiç) - 7 (oldukça iyi) arasında puanlanan ölçek 24 maddeden oluşmaktadır. On iki boyut üzerine temellenen maddelerin oluşturduğu boyutlar; (1) flaş anılar, (2) mekansal bellek, (3) duyuşal ayrıntıların zenginliği, (4) hatırlamada referans noktası kullanma, (5) duygu yoğunluğu, (6) yeniden yaşama, (7) tekrar, (8) emin olma/güven duyma, (9) olayın önemi, (10) olayın etkisi ve doğurguları, (11) olayın kronolojik sırası, (12) anlatım özelliği şeklinde sıralanmaktadır. Mevcut çalışmada ilgili boyutlardan anı detayı ve anı etkisi olmak üzere iki boyut kullanılmıştır. Ölçeğin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı bütün ölçek için .94, alt ölçekler için ise .84-.96 arasında hesaplanmıştır.

Kısa Otobiyografik Bellek Etkileri Ölçeği (KO-BEÖ). Hatırlanan anının olası etkilerini değerlendirmek amacıyla Er ve Uçar'ın 2012'de geliştirdikleri beş maddelik ve 7'li likert tipi öz bildirim ölçeğidir. Hatırlanan anıyı; olumluluk - olumsuzluk özel ya da sıradan olay, benliği etkileme, spesifik ya da genel olma özellikleri açısından değerlendiren ölçekten alınan yüksek puanlar anının olası etkilerinin yoğunluğuna işaret etmektedir.

Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ). Çocukluk dönemindeki örselenme yaşantılarını taramak amacıyla geliştirilen Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği; fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar duygusal ihmal ve fiziksel ihmal alt boyutlarını içeren 40 maddeden oluşmaktadır. 1 (hiçbir zaman) - 5 (çok sık) arasında kodlanan ve 5'li likert tipi olan ölçeğin 16 maddesi ters kodlanmıştır. Aslan ve Alparslan (1999) tarafından Türkçeye uyarlanmış ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmasında; duygusal istismar ve ihmal, fiziksel istismar ve cinsel istismar olmak üzere üç alt ölçek elde edilmiştir. Özgün formun Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı bütün ölçek için .96, alt ölçekler için ise .94-.96 arasında hesaplanmıştır.

Olayların Etkisi Ölçeği-R (IES-R). Stresli bir olayın ardından bireyin yaşadığı stres tepkilerini değerlendirmek amacıyla Horowitz, Wilner ve Alvarez (1979) tarafından geliştirilen ölçek Weiss ve Marmar (1997) tarafından travma sonrası stres bozukluğunun aşırı uyarılma boyutu eklenerek genişletilmiştir. Revize edilmiş form, "aşırı uyarılma", "yeniden deneyimleme (araya giriş)" ve "kaçınma" olmak üzere üç faktörden ve 4'lü likert tipi 22 maddeden oluşur. Türkçe uyarlaması Ço- rapçıoğlu, Yargıç, Geyran ve Kocabaşoğlu (2006) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .94 olarak hesaplanmıştır.

Beck Depresyon Envanteri (BDE). Beck (1961) tarafından depresif kişilerde yaygınlıkla gözlenen ka-

ramsarlık, uyku ve iştah problemleri, yorgunluk, kararsızlık gibi duygusal, bilişsel ve motivasyonel belirtileri ve şiddeti değerlendirmek amacıyla oluşturulan 4'lü likert tipi ve 21 maddeden oluşan bir ölçme aracıdır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan 63'tür. Ölçeğin Türk kültüründeki geçerlik ve güvenilirlik çalışması Hisli (1988) tarafından yapılmış, iç tutarlılık katsayısı .74, MMPI'nin depresyon altölçeği ile ölçüt geçerliği klinik örneklem için .63 bulunmuştur.

Otobiyoğrafik Olay İçeriği Formu. Bu form, araştırmanın konusu bağlamında hazırlanmış olup, travmatik olayın (çocukluk ihmal ve istismar yaşantısı) şiddetini, süresini, sıklığını ve kimler tarafından yapıldığını öğrenmeye dönük oluşturulan ve dört maddeden oluşan bir formdur.

Çalışma I

Örneklem (I)

Çalışma I'in örneklemini 18-30 yaş arası 293 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır ($Ort_{yaş} = 21.71$, $S = 2.47$). Ancak bu kişilerden 43'ü ölçekleri eksik doldurmaları; 48'i çalışmaya katılım ölçütü olan olumsuz anı türü hatırlamamaları ve 4'ü antidepresan tedavisi görmeleri nedeniyle analize dahil edilmemiştir. Bu şekilde analizler 198 kişiden elde edilen veriler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 129'u (örneğin %65.1'i) kadın, 69'u (örneğin %34.9'u) ise erkektir.

İşlem (I)

Çalışma I üç tür anı aktarımının olduğu bir uygulamayla gerçekleştirilmiş ve katılımcılar çalışmanın genel amacı hakkında bilgilendirildikten sonra araştırmacının yardımı ile üç aşamaya tabi tutulmuştur. Çalışmanın başında katılımcılardan Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'ni tamamlamaları ardından verilen yönergelerle ilgili anıları anımsamaları, anımsanan her bir anıyla ilgili verilen ölçekleri doldurmaları istenmiştir. Her bir uygulama gönüllülük temelinde gerçekleştirilmiş olup, görevlerin tamamlanmasıyla ilgili bir süre sınırlaması yapılmamıştır.

1. Anı – Olumsuz Çocukluk Anısı. Araştırmanın ilk adımında katılımcılara Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ) verilerek ölçeği eksiksiz tamamlamaları ve bu esnada aklına gelen olumsuz içerikli spesifik bir anıyı detaylıca hatırlamaları istenmiştir. ÇÖYÖ'yü ve ardından anı hatırlama işlemini tamamladıktan sonra katılımcılar ilgili anı için verilen ölçekleri doldurmuşlardır.

2. Anı – Olumlu Çocukluk Anısı. İkinci olarak, katılımcılara, anıyı tetikleyecek bir ipucu olarak ikinci bir yönerge [*"Şimdi lütfen, çocukluk döneminde yaşadığınız olumlu bir anınızı düşünün (örn., arkadaşlık, sevdiğiniz*

oyun vb.)"] verilmiş ve katılımcılardan bununla ilgili bir anı düşünmeleri ve arkasındaki soruları bu anı temelinde yanıtlamaları istenmiştir.

3. Anı – Karşılaştırma Anısı. Anı getirmede, son kısımda, katılımcılar yeni bir ipucu cümlesi ile karşılaşmışlardır: *"Lütfen, şimdi geçen hafta yaşadığımız herhangi bir olaya ilişkin bir anınızı düşünün"*. Her bir anı temelinde, Olayların Etkisi Ölçeği-R, Otobiyoğrafik Bellek Özellikleri Ölçeği sunularak uygulama sonlandırılmıştır.

Çalışma II

Örneklem (II)

Çalışma II'nin örneklemini; çalışma I'de Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nden alınan ortalama puanın (63.16) bir standart sapma (17.44) üstündekilerin (81.60 puan üstü) çocukluk örselenme yaşantısı yüksek kabul edilerek belirlenmiştir. Bu doğrultuda Çalışma II'nin örneklemini, örselenme yaşantısı yüksek 20-30 ($Ort. = 22.03$, $S = 2.33$) yaş aralığında bulunan 54 kişiden oluşmaktadır. Bu kişilerin 8'i katılımcının ikinci çalışmaya katılma konusundaki isteksizliği nedeniyle analize dahil edilememiştir. Bu şekilde analize giren 46 katılımcının 28'i (örneğin %60.9'u) kadın ve 18'i (örneğin %39.1'i) erkek bireydir.

İşlem (II)

Araştırmanın ikinci çalışması olarak bu kısımda, katılımcılara, otobiyoğrafik anı formunda üç ipucu sözcük verilmiş ve katılımcılardan her bir sözcükle ilgili bir anı düşünmeleri ve not etmeleri istenmiştir.

İpucu Kelimelerinin Belirlenmesi. Anı tetiklemede kullanılan bu üç ipucu sözcüğünün belirlenmesinde iki yöntem uygulanmış ve ikisinin sonuçları dikkate alınmıştır. İlk yöntemde, çalışmanın 1. aşamasında, katılımcıların olumsuz çocukluk yaşantıları temelinde getirdikleri anıların, ÇÖYÖ'nin hangi maddesi tarafından tetiklendiği dikkate alınarak, en sık madde numaraları, fiziksel, cinsel ve duygusal ihmal ve istismar kategorileri temelinde belirlenmiştir. İkinci yöntemde ise, araştırma örneklemine dahil olmayan bağımsız 40 kişiye ulaşılarak, bu kişilerden üç kategori (fiziksel, cinsel, duygusal istismar) sunulduğunda akla gelen ilk beş kelimeyi yazmaları istenmiş ve getirilen kelimelerin frekansları dikkate alınmıştır. En nihayetinde, ilk ve ikinci yöntemin sonuçları birbiri ile tutarlılık göstermiş olup,

- duygusal ihmal ve istismar için **"ilgisizlik"**,
- fiziksel istismar için **"dövülmek"**,
- cinsel istismar için ise **"cinsel dokunma"** sözcükleri ön plana çıkmıştır.

Belirlenen bu ipucu sözcükleri temelinde katılımcılardan anı getirmeleri ve her bir anıyı araştırmacı tara-

findan sağlanan otobiyografik anı formuna aktarmaları, sonrasında bu anı temelinde yer alan ölçekleri doldurmaları istenmiştir. Son olarak katılımcılara Beck Depresyon Envanteri verilerek uygulama sonlandırılmıştır. Uygulama bireysel görüşmeler halinde gerçekleştirilmiş olup, her bir uygulama yaklaşık 45-60 dakika sürmüştür. Görüşme sonunda getirilen çocukluk örselenme anılarının olumsuz etkilerinden korumak adına katılımcı sonradan ihtiyaç duyarsa araştırmacıya ulaşabileceği konusunda bilgilendirilmiştir.

Bulgular

Çocukluk Örselenme Yaşantısı Düşük ve Yüksek Bireylerin Otobiyografik Bellek Özellikleri Açısından Karşılaştırılması

Araştırmanın temel amaçlarından biri, çocukluk örselenme öyküsü olan ve olmayan bireylerin otobiyografik bellek süreçlerinde nasıl bir farklılaşma olduğunu belirlemektir. Buradan hareketle, araştırmanın bu aşamasında, Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nden aldıkları puanlar dikkate alınarak, katılımcılardan iki grup oluşturulmuştur. Ölçekten ortalamasının (63.16) bir standart sapma (17.44) üstü (81.60) puan alanlar "çocukluk örselenme yaşantısı yüksek", bir standart sapma altı (45.72) puan alanlar "örselenme yaşantısı düşük" olarak belirlenmiştir. Bu iki grup olumsuz, olumlu çocukluk ve karşılaştırma anıları üzere üç anı temelinde anı özellikleri açısından Cohen *d* değerleri ile karşılaştırılmıştır.

Tablo 1'de görüldüğü üzere, çocukluk örselenme yaşantıları düşük ve yüksek bireylerin, çocukluk dönemindeki olumsuz anılar temelinde OBÖÖ alt boyutlarından, anının detayı ($t_{101} = 2.42, p = .034, d = .57$) ve etkisi ($t_{101} = 5.33, p < .001, d = 1.24$) boyutlarında, KOBEÖ'nün anının özgüllüğü alt boyutunda ($t = 2.27, p = .026, d = .51$), OEÖ-R alt ölçeklerinden ise anıdan kaçınma ($t_{101} = 5.93, p < .001, d = 1.42$) ve anının araya girici düzeyinde ($t_{101} = 6.83, p < .001, d = 1.56$) birbirlerinden farklılaştıkları görülmüştür. Çocukluk örselenme yaşantısı yüksek katılımcılar düşük katılımcılara göre olumsuz çocukluk yaşantılarını daha detaylı hatırladıklarını, bu anıların etki düzeyinin daha yüksek, daha fazla araya girici olduğunu ve anıdan daha fazla kaçındıklarını bildirmişlerdir.

Çocukluk dönemindeki olumlu anılar temelinde elde edilen bulgular, OBÖÖ alt boyutlarından anının detayı ($t_{101} = 2.40, p = .004, d = .56$) ve anının etkisi üzerinde ($t_{101} = 2.27, p = .015, d = .52$) gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermiştir (bkz. Tablo 1). Diğer bir deyişle, çocukluk çağı örselenme yaşantıları yüksek olan katılımcılar, düşük katılımcılara göre çocukluk dönemindeki olumlu anılarını daha az detaylı hatırladıklarını ve bu anıların etkisinin daha düşük olduğunu bildirmişlerdir.

Son olarak, katılımcıların yakın döneme ilişkin getirdikleri karşılaştırma anılarında, OBÖÖ alt boyutlarından sadece anının detayı ($t_{101} = 2.71, p = .007, d = .50$) boyutunda gruplararası bir farklılaşma gözlenmiştir.

Tablo 1. Çocukluk Örselenme Yaşantısı Düşük ve Yüksek Bireylerin Olumsuz, Olumlu ve Karşılaştırma Anıları Temelinde Otobiyografik Bellek Örüntüleri Açısından Karşılaştırılması

	Örselenme Yaşantısı Düşük (n = 54)		Örselenme Yaşantısı Yüksek (n = 49)		t	d
	Ort.	S	Ort.	S		
Çocukluk Çağı Örselenme Anısı						
Anının Özgüllüğü	3.73	1.91	4.91	2.63	2.27*	.51
Anının Detayı	45.68	12.83	38.29	12.89	2.42*	.57
Anının Etkisi	32.68	10.58	20.55	8.81	5.33**	1.24
Kaçınma	15.97	5.17	7.81	6.23	5.93**	1.42
Araya girici	13.64	8.06	3.62	4.21	6.89**	1.56
Çocukluk Çağı Olumlu Anı						
Anının Detayı	44.87	10.57	50.72	10.29	2.40*	.56
Anının Etkisi	31.03	9.67	36.43	10.96	2.27*	.52
Karşılaştırma (Yakın Dönem) Anısı						
Anının Detayı	54.22	10.81	59.60	9.13	2.71**	.50
Anının Etkisi	36.93	11.24	33.73	12.16	1.17	.27

* $p < .05$, ** $p < .001$

Tablo 2. İstismar Türlerinin (Fiziksel/ Duygusal), Süreleri (Bir Kez/Uzun Süreli) Temelinde Otobiyoğrafik Bellek Özelliklerine (Anının Detayı/ Özgüllüğü) göre Ortalama (Standart Sapmaları) ve 3x2'lik ANOVA Sonuçları

		Bir Kez	Uzun Süreli	3x2 ANOVA Sonuçları
Anı Detayı	Fiziksel İstismar	52.71(4.42) n = 10	35.00 (4.24) n = 11	$F_{süre} = 36.52^{**}$, $\eta^2_p = .55$ $F_{tür} = 9.32^*$, $\eta^2_p = .38$
	Duygusal İh. İstismar	39.50 _a (3.54) n = 9	31.22 _b (3.93) n = 10	$F_{süreXtür} = 4.74^*$, $\eta^2_p = .14$
Anı Özgüllüğü	Fiziksel İstismar	7 (0) n = 10	6 (1.41) n = 11	$F_{süre} = 1.95$, $\eta^2_p = .25$ $F_{tür} = 9.63^*$, $\eta^2_p = .12$
	Duygusal İh. İstismar	7 (0) n = 9	3.22 (2.71) n = 10	$F_{süreXtür} = 3.36$, $\eta^2_p = .10$

* $p < .05$, ** $p < .001$

Not. Farklı harfler, ortalamalar arasındaki anlamlı farklılığa işaret etmektedir. Cinsel istismara ilişkin anı katılımcılar tarafından sadece bir kez deneyimlendiği için analize girmemiştir.

Karşılaştırma anısı açısından da, örselenme yaşantıları yüksek katılımcıların düşük olanlara göre, yakın dönem yaşantılarına ilişkin anılarını daha az detaylı hatırladıkları dikkati çekmiştir.

Fiziksel, Duygusal ve Cinsel İstismara Bir Kez / Uzun Süreli Maruz Kalmanın Otobiyoğrafik Bellek Örüntüleri Üzerinde Etkileri

Araştırmanın bu kısmında, otobiyoğrafik bellek örüntüleri olarak anının detayı ve anının özgüllüğü olmak üzere iki temel boyut alınmıştır. **İstismar türü** (fiziksel istismar / cinsel istismar / duygusal ihmal ve istismar) ve **istismar süresinin** (bir kez / uzun süreli) anı örüntüleri (anının detayı ve anının özgüllüğü) üzerindeki etkilerini sınamak üzere 3X2 faktörlü varyans analizleri (ANOVA) yürütülmüştür. İstismar türü belirlenirken fiziksel, cinsel ve duygusal istismar kategorilerine göre belirlenen ipucu kelimelerinden hangisinin anıyı tetiklediği dikkate alınmıştır. İstismar süresi belirlenirken Otobiyoğrafik Olay İçeriği Formu'nda yer alan maddeye ("Bahsettiğiniz anıya ilişkin olayın hangi yaşta başlayıp, hangi yaşta sonlandığını işaretleyin") gelen cevaplar doğrultusunda 'bir kez' ve 'uzun süreli' olarak oluşturulan iki kategori dikkate alınmıştır.

Tablo 2'de görüldüğü gibi, anı detayı üzerindeki analiz sonuçları hem istismar türünün ($F_{2,46} = 9.32$, $p = .001$, $\eta^2 = .38$) hem de istismar süresinin ($F_{2,46} = 36.52$, $p < .001$, $\eta^2 = .55$) anlamlı bir temel etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda, anı detayı üzerinde istismar türü ve süresinin ortak etkisi ($F_{1,46} = 4.74$, $p = .037$, $\eta^2 = .14$) gözlenmiştir. Üç istismar türünün (cin-

sel, fiziksel, duygusal ihmal ve istismar) otobiyoğrafik anı detayı üzerindeki temel etkisinin hangi gruplardan elde edildiğini bulmak amacıyla, Bonferroni düzeltmesi kullanılarak, yapılan Tukey testi sonuçlarına göre duygusal ihmal ve istismara ilişkin anılar ($Ort. = 35.36$, %95 GA [32.16, 38.56], $p < .001$) hem fiziksel istismar ($Ort. = 43.80$, %95 GA [40.76, 46.95], $p = .002$) hem de cinsel istismara ilişkin anılardan ($Ort. = 45.71$, %95 GA [42.62, 43.81]) daha az detay içermektedir. Benzer şekilde, fiziksel istismara ilişkin anılar, cinsel istismara ilişkin anılardan daha az detay içermektedir ($p = .034$). Çocukluk istismar süresinin temel etkisine bakıldığında, uzun süre maruz kalınan istismara ilişkin anıların ($Ort. = 33.11$, %95 GA [29.91, 36.31], $p < .001$) bir kez maruz kalınan istismara ilişkin anılardan ($Ort. = 45.98$, %95 GA [43.67, 48.28], $p < .001$) daha az detay içerdiği dikkati çekmiştir.

Çocukluk dönemi istismar türü ve süresinin ortak etkilerinin hangi gruplarda olduğuna bakmak üzere, Tukey ile yapılan çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre, bir kez gerçekleşen fiziksel istismara ilişkin anıların detayı ($Ort. = 52.71$, %95 GA [50.53, 54.90]) bir kez deneyimlenen duygusal istismara ilişkin anıların detayından ($Ort. = 39.50$, %95 GA [28.49, 33.95], $p < .001$) daha fazladır. Başka bir anlatımla katılımcılar tarafından bir kez deneyimlenen fiziksel istismar yaşantısı, bir kez deneyimlenen duygusal istismar yaşantısından daha detaylı hatırlanmaktadır.

İstismar yaşantılarına ait otobiyoğrafik anının özgüllüğü üzerindeki analiz sonuçları ise sadece istismar süresinin anlamlı temel etkiye sahip olduğunu göstermiştir

($F_{2,46} = 9.10, p = .004, \eta^2 = .25$). İstismar türü ve süresinin ortak etkisinin ($F_{1,46} = 3.45, p = .07, \eta^2 = .10$) ise anlamsız düzeyde ancak eğilim olarak kendini gösterdiği dikkati çekmiştir.

Bir kez maruz kalınan travmatik yaşantılara ilişkin anılar ($Ort. = 7.00, \%95 \text{ GA } [6.16, 7.83], p < .001$) uzun süre maruz kalınan travmatik deneyimlere ilişkin anılardan ($Ort. = 4.56, \%95 \text{ GA } [3.40, 5.71], p < .001$) daha özgül olmaktadır.

Diğer bir anlatımla, çocukluk döneminde bir kez istismara maruz kalan katılımcılar, uzun süreli maruz kalan katılımcılara göre anılarını daha detaylı ve daha olaya özgü hatırlamışlardır.

Çocukluk Örselenme Yaşantıları ve Depresif Belirtiler Arasındaki İlişkide Otobiyografik Bellek Örüntülerinin Aracı Rolü

İlk regresyon setinde, aşırı genelleme ve depresif belirtiler için ayrı ayrı olmak üzere iki hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. Bireylerin aşırı genelleme ve depresif belirti puanlarını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizinden önce değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi ile incelenmiş ve aşırı genelleme ve depresif belirtiler puanı ile arasında .18 ve üzerinde korelasyon bulunan değişkenler denkleme alınmıştır. Buna göre, regresyon denklemine birinci adımda kontrol değişkenleri (cinsiyet, yaş), ikinci adımda çocukluk örselenme

yaşantıları, üçüncü adımda ise anıdan kaçınma ve araya girici düzeyi değişkenleri alınmıştır (bulgular için bkz. Tablo 3).

Aşırı genelleme düzeyi Kısa Otobiyografik Bellek Etkileri Ölçeği'nin anının genel-özümlü olduğunu değerlendiren maddesiyle ölçülmüştür. Tablo 3'te görüldüğü gibi, birinci aşamada denkleme alınan kontrol değişkenlerin hiçbirinin aşırı genelleme düzeyi üzerinde yordayıcı gücü bulunmamıştır. İkinci aşamada, çocukluk örselenme yaşantıları toplam puanın ($\beta = .24, t_{46} = 2.55, p = .012$) aşırı genelleme düzeyinde yordayıcı gücü olduğu ve varyansın %9'unu açıkladığı bulunmuştur ($F_{1,45} = 15.22, p < .001$). Bu değişkenin varyansa bağımsız bir katkısı bulunmaktadır. Anıdan kaçınmanın ($\beta = .18, t_{46} = 1.95, p = .056$) ve anının araya girici düzeyinin ($\beta = .05, t_{46} = .35, p = .724$) bağımsız bir katkısı olmamakla birlikte yordayıcı gücü olduğu ve bu değişkenle birlikte açıklanan varyansın %12'ye ulaştığı görülmüştür ($F_{1,44} = 6.24, p < .001$).

Tablo 3 aynı zamanda, bireylerin depresif belirtilerini yordayan değişkenleri de içermektedir. Tablo 3'te görüldüğü gibi, birinci aşamada denkleme sokulan kontrol değişkenlerinin herhangi bir yordayıcı gücü olmadığı saptanmıştır. İkinci aşamada, çocukluk örselenme yaşantıları toplam puanın ($\beta = .22, t_{46} = 2.49, p = .014$) depresif belirtileri yordadığı ve bu değişkenle varyansın %14'ünün açıklandığı görülmüştür ($F_{1,45} = 25.12, p < .001$). Bu değişkenin varyansa bağımsız bir katkısı bu-

Tablo 3. Aşırı Genelleme ve Depresif Belirtileri Yordayan Değişkenler

Yordanan	Yordayıcı	df	F değ.	F	β	t	R ²	Uyar. R ²	p
A. Aşırı Genelleme									
I. Kontrol Değişkenleri									
	Cinsiyet	-	-	-	-	-.09	-	-	.924
	Yaş	-	-	-	-	.31	-	-	.755
	II. Çocukluk Örselenme Yaşantıları	1, 45	15.22	15.22	.24	2.55	.09	.08	<.001
	III. Anıdan Kaçınma	1, 44	3.76	9.63	.18	1.95	.11	.10	<.001
	IV. Anının araya girici düzeyi	1, 43	1.25	6.24	.05	.35	.12	.11	<.001
B. Depresif Belirtiler									
I. Kontrol Değişkenleri									
	Cinsiyet	-	-	-	-	-1.83	-	-	.070
	Yaş	-	-	-	-	1.25	-	-	.252
	II. Çocukluk Örselenme Yaşantıları	1, 45	25.12	25.12	.22	2.49	.14	.13	<.001
	III. Kaçınma	1, 44	1.30	13.23	.05	.61	.15	.14	<.001
	IV. Anının araya girici düzeyi	1, 43	1.10	9.20	.11	1.22	.16	.14	<.001
	V. Aşırı genelleme	1, 42	17.42	12.01	.32	4.17	.24	.22	<.001

Not. Uyar. R² = Uyarlanmış R², Fdeğ. = F Değişim

lanmaktadır. Üçüncü aşamada, otobiyografik anı örüntüleri arasından anıdan kaçınma ($\beta = .05, t_{46} = .61, p = .543$) ve anının araya girici düzeyi ($\beta = .11, t_{46} = 1.22, p = .225$) bağımsız katkısı olmamakla birlikte açıklanan varyansı %16'ya ulaştırmıştır ($F_{1,44} = 1.10, p < .001$). Dördüncü aşamada, aşırı genellemenin ($\beta = .32, t_{46} = 4.17, p < .001$) bağımsız yordayıcı gücü olmakla birlikte açıklanan varyansı %24'e taşıdığı ortaya konmuştur ($F_{1,43} = 12.01, p < .001$).

Depresif belirtileri yordayan değişkenler incelendiğinde öne çıkan araya girici anı ve anıdan kaçınmanın çocukluk örselenme yaşantıları ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide kuramsal açıdan dikkat çeken rolü test edilmiştir.

Çocukluk Örselenme Yaşantıları ve Depresif Belirtiler Arasındaki İlişkide Araya Girici Anıların Aracı Rolü

Çocukluk dönemi travmatik deneyimler ve bu deneyimlere ait anı örüntülerinin genç yetişkinlik dönemi depresif belirtileri etkileme gücünü belirlemek amacıyla regresyon analizi yürütülmüştür. Katılımcıların çocukluk örselenme yaşantılarından aldıkları toplam puanlar ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide katılımcıların bu yaşantılarına ilişkin getirdikleri anıların araya girici düzeyinin aracı rolünü test etmek üzere gereken dört adım (Baron ve Kenny, 1986) için iki ayrı regresyon analizi yürütülmüştür. Buna göre, ilk regresyon analizinde depresif belirtiler yordanan değişken olarak alınmış ve birin-

ci aşamasında denkleme çocukluk örselenme yaşantıları; ikinci aşamasında denkleme anının araya girici düzeyi sokulmuştur. İkinci bir regresyon analiziyle, katılımcıların çocukluk örselenme yaşantıları toplam puanlarının anının araya girici düzeyini yordayıp yordamadığı test edilmiştir.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının yordanan değişken olan psikolojik belirti (depresyon) ($\beta = .37, t = 5.10, p < .001$) üzerine anlamlı doğrudan etkisi bulunmaktadır (Adım 1). Buna ek olarak, çocukluk örselenme yaşantıları, aracı değişken olan anının araya girici düzeyi ($\beta = .55, t = 8.61, p < .001$) üzerinde de anlamlı düzeyde doğrudan etki göstermektedir (Adım 2). Aracı değişkenin, yordanan değişken olan depresif belirti üzerindeki yordayıcı etkisi araştırıldığında, anının araya girici düzeyinin ($\beta = .31, t = 4.27, p < .001$) yordanan değişken olan depresif belirti şiddeti üzerinde anlamlı düzeyde doğrudan etkisinin olduğu saptanmıştır (Adım 3). Çocukluk örselenme yaşantıları ile aracı değişken denkleme eşzamanlı girdiğinde (Adım 4), çocukluk dönemine ait örselenme yaşantıları ile depresif belirti arasındaki ilişkinin azaldığı görülmüştür ($\beta = .30, t = 3.47, p < .001$). Buradan hareketle, aracı değişkenin hatırlanan çocukluk örselenme deneyimleri ile psikolojik belirti arasındaki ilişkide "kısmi aracılık" etkileri olduğu sonucuna varılmıştır. Tüm modelin, anlamlı olduğu ($F_{1,45} = 14.15, p < .001$) ve varyansın %15'ini açıkladığı saptanmıştır.

Tablo 4. Çocukluk örselenme yaşantıları ile Depresif Belirtiler İlişkisinde Araya Girici Anıların Aracı Rol Regresyon Analizi Sonuçları

Yordanan	Yordayıcı	df	Fdeğ.	F	β	t	R ²	p
Depresif Belirtiler	1.ÇOYÖ Toplam	1, 46	26.01	26.01	.37	5.10	.14	<.001
	2.Araya Girici Anı (ÇOYÖ Toplam)	1, 45	2.12	14.15	.31	4.27	.15	<.001
			-	-	.30	3.47	-	
Araya Girici Anı	1.ÇOYÖ Toplam	1, 46	74.16	74.16	.55	8.61	.30	<.001

Tablo 5. Çocukluk Örselenmeleri ile Depresif Belirtiler İlişkisinde Anıdan Kaçınmanın Aracı Rol Regresyon Analizi Sonuçları

Yordanan	Yordayıcı	df	Fdeğ.	F	β	t	R ²	p
Depresif Belirtiler	1.ÇOYÖ Toplam	1, 46	25.13	25.13	.36	5.01	.13	<.001
	2.Anıdan Kaçınma (ÇOYÖ Toplam)	1, 45	.63	12.85	.21	2.90	.14	<.001
			-	-	.33	4.26	-	
Anıdan Kaçınma	1.ÇOYÖ Toplam	1, 46	33.48	33.48	.41	5.78	.16	<.001

Bu noktadan hareketle, anının araya girici düzeyinin hatırlanan çocukluk istismar yaşantıları ile depresif belirtiler arasında “kısmi aracılık” etkisinin anlamlı bir şekilde sıfırdan farklı olup olmadığı sobel yöntemi ile incelenmiş, hatırlanan çocukluk örselenmesi ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide aracılık etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür ($z = 4.10, p < .001$).

Çocukluk Örselenme Yaşantıları ve Depresif Belirtiler Arasındaki İlişkide Anıdan Kaçınmanın Aracı Rolü

Katılımcıların Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği’nden aldıkları toplam puanlar ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide katılımcıların çocukluk dönemi olumsuz anılardan kaçınmanın aracı rolünü test etmek üzere gereken dört adım (Baron ve Kenny, 1986) için iki ayrı regresyon analizi yürütülmüştür. Buna göre, ilk regresyon analizinde depresif belirtiler yordanan değişken olarak alınmış ve birinci aşamasında denkleme örselenme yaşantıları; ikinci aşamasında denkleme anıdan kaçınma sokulmuştur. Daha sonra, çocukluk çağı travmatik yaşantıların o döneme ait olumsuz anılardan kaçınma düzeyini yordayıp yordamadığına bakmak üzere ikinci bir regresyon analizi yapılmıştır.

Daha önce verildiği gibi, birinci adımda yapılan doğrusal regresyon analizinde, çocukluk örselenme yaşantılarının depresif belirtileri yordamada anlamlı bir değişken olduğu görülmüştür ($\beta = .36, t = 5.01, p < .001$). İkinci adımda, katılımcıların çocukluk örselenme deneyimlerinin çocukluk dönemi olumsuz anıdan kaçınma düzeyleri üzerinde anlamlı yordayıcı gücü olduğu saptanmıştır ($\beta = .41, t = 5.78, p < .001$). Üçüncü adımda, anıdan kaçınmanın depresif belirtileri yordadığı bulunmuştur ($\beta = .21, t = 2.90, p < .001$). Son adımda, çocukluk örselenme yaşantılarının anıdan kaçınma ile birlikte yer aldığı modelde, çocukluk örselenmelerinin depresif belirtileri yordama etkisinin düştüğü görülmüştür ($\beta = .33, t = 4.26, p < .001$). Tüm modelin anlamlı olduğu ve varyansın %14’ünü açıkladığı gözlenmiştir ($F(1,45) = 12.85, p < .001$).

Bu noktadan hareketle, anıdan kaçınmanın hatırlanan çocukluk çağı örselenme deneyimleri ile genç yetişkinlik dönemi depresif belirtiler arasında “kısmi aracılık” etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Kısmi aracılık etkisinin anlamlı bir şekilde sıfırdan farklı olup olmadığı sobel yöntemi ile incelenmiş, kaçınmanın örselenme yaşantıları ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide aracılık etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür ($z = 2.45, p = .014$).

Tartışma

Bu çalışmada, çocukluk örselenme yaşantıları puanının yüksek olduğu bir grup ile düşük ve benzer yaş

aralığında olan bir grubun otobiyografik anı örüntüleri karşılaştırılmış; olumsuz çocukluk yaşantılarının depresif belirtileri yordamada otobiyografik bellek örüntülerinin (anıdan kaçınma, anının araya girici düzeyi) olası aracı rolüne bakılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulardan ilk dikkati çeken ise, çocukluk örselenme yaşantıları yüksek olan kişilerin otobiyografik anı özelliklerinin bu deneyimleri düşük olan kişilere göre farklılaştığıdır. Sonuçlar aynı zamanda, aşırı genel anı ile çocukluk örselenme yaşantıları, anıdan kaçınma ve depresif belirtiler arasında beklenen ve anlamlı ilişkiler göstermiştir. Bu çalışmada gözlenen bir diğer durum, çocukluk örselenme yaşantılarının yetişkinlikte depresif belirtileri yordadığı ve bu ilişkide olumsuz anıdan kaçınmanın, anının araya girici düzeyinin aracı rolü olduğu ilişkidir.

Belleğin travmatik olaylara ilişkin nasıl bir örüntü geliştirdiğini anlamının bir yolu, böylesi yaşantıları olan kişilerin anılarına bakmaktır. Araştırmada, çocukluk örselenme yaşantısı yüksek olan katılımcıların, böyle deneyimi düşük olanlara kıyasla, olumsuz çocukluk yaşantılarına ilişkin anılarını daha detaylı hatırladıkları gözlenmiştir. Burada çarpıcı olan bulgu ise, bu etkinin olumlu çocukluk yaşantılarına ilişkin anılarda ve karşılaştırma anılarında tersine dönmesidir. Başka bir anlatımla, çocukluk örselenme yaşantısı yüksek olan katılımcılar, olumlu çocukluk anılarını ve karşılaştırma anılarını, anının etkisi kontrol edildiğinde bile, daha az detaylı hatırlamışlardır. Bu bulgular ile McNally ve arkadaşlarının (1995) Vietnam gazileriyle yaptığı çalışmadaki bulgular tutarlılık göstermektedir. Öyle ki üzerinden geçen uzun zamana karşın, savaşın etkilerini taşıyan gaziler diğerlerine kıyasla Vietnam deneyimlerini daha iyi hatırlamışlar, ancak yaşamlarının diğer dönemlerinde olumlu yaşantılarına dair anılarını getirmekte zorlanmışlardır. Söz konusu çalışmada, ele alınan çocukluk örselenme yaşantıları ile savaş deneyiminin bir tutulmayacağına altı çizilmekle birlikte, insanların olumsuz, travmatik yaşantılara verdikleri tepki bağlamında benzerlikler söz konusu olabileceği düşünülebilir. Öyle ki böylesi yaşantılara duygusal açıdan bağlı olmak, yaşamın kalan kısmıyla ilgilenmekten uzaklaştırabilir. Bu bulgular, Brewin’in (1998) önerisi temelinde, özellikle depresif belirtilerin iyileşmesinde rolü olabilecek olumlu otobiyografik anıların, kişilerin kaçınmak için daha fazla meşgul oldukları travmatik anılar tarafından engellendiğine işaret etmektedir. Buradan hareketle, çocukluk örselenme yaşantılarına ilişkin anıların kişinin zihnini ne kadar meşgul ettiği ve meşgul ederken bundan ne kadar kaçındığı sorusuna dönük elde edilen bulgular bize iki grup arasında anlamlı farklar olduğunu göstermektedir. Öyle ki, travmatik deneyimlere maruz kalan çocuğun, bu yaşantılara karşı sığınma yolu ararken bir yandan “kaçınma” örüntüsü, bir yandan travma mağdurunun peşini

birakmayan davetsiz anıların “*araya girici*” özellikleri baş gösterir. Alan yazın bize araya girici otobiyografik anılar için travmatik deneyimlerin tek başına yeterli bir yordayıcı olmadığı, özellikle klinik grupların bu noktada öne çıktığı bilgisini sunmaktadır. Çocukluk örseleyici yaşantıların uzun dönemli etkileri bilinmesine karşın, farklı araştırmalardan gelen sonuçlar ile bunun doğasının daha karmaşık olduğu söylenebilir. Sanılandan daha karmaşık olan bu süreci açıklamak üzere, depresif belirtilerin oluşumunda olumsuz çocukluk yaşantılarının saklanırken nasıl bir sistem içinde yer aldığı sorusuna yanıt aranmıştır. Çünkü, bilinen o ki, depresif durumlara bellek işleyişindeki bazı değişimler eşlik etmektedir (Brewin, 1998). Bu değişimler, depresyonda genellikle olumsuz olay ya da uyarıların hatırlanmasının daha kolay, olumsuzları hatırlamanın görece daha zor olduğuna (Matt ve ark., 1992), depresyonlu hastaların olumsuz yaşam olaylarına ilişkin araya girici anılarına işaret etmektedir. Tüm bulgular dikkate alındığında, araştırmalar (örn., Brewin, Reynolds ve Tata, 1999; Reynolds ve Brewin, 1998) istemsiz, araya girici otobiyografik anıların depresyonu anlamamızda göz ardı edilemeyecek bir yeri olduğu bilgisini sunar. Bununla birlikte, depresyonun bellek işleyişi üzerindeki bir diğer etkisi, spesifik yaşantılara ulaşmadaki zorluktur. Conway ve Pleydell-Pearce’ın (2000) modeline göre, normalde bireyler anılarının ne kadar özgül olacağı konusunda stratejik bir kontrole sahiptir (Williams ve ark., 2007). Benlik-bellek sistemine göre, otobiyografik hatırlamalarının temelinde, özgül olaylardan genel olaylara kadar giden hiyerarşik bir organizasyon vardır. Bu hiyerarşik yapı özgülden genele doğru giden, olaya özgü bilgiler, genel olaylar ve döneme özgü bilgiler şeklinde sıralanır. Depresyonlu ya da intihar eğilimli hastalarda özgül bir olayı getirmede hatırlama genel tanımdayken kesilir. Conway ve Pleydell-Pearce (2000) tarafından ele alınan (dysfacilitation) bu süreç genel tanıma ulaşıldığında taramanın budanmasına işaret eder. Conway ve Pleydell-Pearce bu genel taramayı pasif kaçınmanın bir temsili olarak varsayar. Episodik bellek sisteminde yer alan travmanın duygusal-algısal parçaları ortaya çıktığında olumsuz bir etki yaratır (Williams, 1996). Böylece kısa vadede rahatsızlıktan kurtulmayı sağlayan uzun vadede ise bedeli olan bu süreç işlevsel kaçınma olarak adlandırılır. Conway ve Pleydell-Pearce’ın modeli işlevsel kaçınmanın hem kodlama hem geri getirme süreçlerinde ortaya çıkma olasılıklarına olanak sunmaktadır. Örneğin olaya özgü bilgi kodlama zamanında çalışan benlikle (working self) uyumlu değilse otobiyografik bilgi temelinde yer alan temsillerle bağlantı kurmayacak bu nedenle daha sonra geri getirilmeyecektir. Bununla birlikte aşırı genel anılar kodlamadaki bozulmalardan kaynaklanıyorsa klinik müdahale ya da laboratuvar manipülasyonu

yaşırı genellemenin değiştirilmesinin mümkün olmayacağı beklenir. Ancak bir dizi çalışma depresyonlu katılımcıların deneysel manipülasyonu sonunda daha özgül anı getirdiğini göstermiştir (örn., Watkins, Teasdale ve Williams, 2000). Bu araştırmanın bulguları, Williams’ın (1996) olumsuz anılarından rahatsızlık duyan çocukların anılarını genel formda getirmeye devam ettikleri ve bunu bir duygu düzenleyici olarak kullandıkları yönündeki hipoteziyle paralellik göstermektedir. Aşırı genellemenin çocuklukta olumsuz olaylara getirilen bir tepki olması özellikleriyle, bu çalışma, çocukluk örseleme yaşantılarına ilişkin anılar ve aşırı genelleme arasındaki ilişkiye temas etmesi açısından önemli görünmektedir.

Travmatik Anılar Aşırı Genel Midir?

William James’in (1890), “bir deneyim, duygusal anlamda neredeyse beyin dokusunda yara açacak kadar heyecan verici olabilir” ifadesini anımsatmak yerinde olacaktır. Bununla birlikte, anılarımızın, travmatik yaşantılardan kalanlar da dahil olmak üzere, birebir kayıtlar olmadığını belirtmek gerekir. Semon’un (1921) bellek teorisinde, ‘kazınmış olan’ anlamına gelen engrama deneyimdeki hangi malzemelerin gireceğini, kodlama sırasında bireyin öznel algısının belirlediği vurgulanır; Rubin ve Gülgöz (2001) bu inşa sürecini arkeolojik kazıdan çıkan çanak parçalarını birleştirmeye benzetmektedir. Öyle ki, çıkan her bir parçadan ortaya çıkan bulgular ile eksik parçalar yeniden oluşturulur. Benzer biçimde, Neisser (1967) ise bir anıyı anımsamakla bir dinozoru kemik parçalarından yeniden oluşturmak arasında bir bağ kurmuştur. Bununla birlikte, bazı araştırmacılar, William James’in ifadesiyle tutarlı olarak, duygusal açıdan travmatik olaylara dair anıların son derece detaylı bir biçimde belki de sonsuza dek korunduğu ve bu sebeple de daha sıradan olaylara ilişkin anılardan farklı olduğu görüşünü benimsemişlerdir (örn., Von der Kolk, 1994). Böyle bir bakış açısından travmaya dair bellek, olayları çoğunlukla sıradan olaylara ilişkin bellekten daha doğru hatırlamaktadır. Ancak buna ilişkin alternatif bir görüşün ise travmatik deneyimlerin de sıradan olaylardan farklı olmadığı, bellek yapılanması ve süreçlerinde özel bir mekanizma yaratmadığıdır.

Travmatik anıların diğer anılardan farkı canlı, davetsiz, kontrol edilemez olan özellikleridir. Duygusal yoğunluğu yüksek olan istemsiz anılar TSSB’nin yadsınmaz bir gerçeğidir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2000). Bu gerçeğin altını çizen pek çok TSSB kuramı araya girici anıların pek çok bozukluğun oluşumu ve sürdürülmesinde kritik olduğunu vurgularken, günlük hayatta ortaya çıkan istemsiz anıların yeterince üzerinde durulmaktadır. Travmatik olaylara ilişkin anılarda istemsiz, araya girici özelliklerin varlığı iyi anlaşılmalı olmasına karşın, günlük hayatta oluşan istemsiz anıların da aynı

örüntülerle açıklandığı ve birini diğerinden ayıran özel bir mekanizmanın olmadığı yönündeki fikirler baskın görüşün aksi bir görüşü doğurmaktadır. Günlük istemsiz anıların canlı, duygusal bileşeni olan, çevresel ya da düşünsel ipucuna bağlı anılar olduğu bilinmekte ve aynı özelliklerin araya girici travmatik anıları da açıklayacağı, bunun için özel bir mekanizmaya gerek olmadığı vurgusu dikkati çekmektedir. Bu noktadan hareketle, alan yazında özel mekanizmalar görüşü ve temel mekanizmalar görüşü mevcuttur. Temel mekanizmalar görüşüne göre, gündelik hayatta görülen istemsiz anı özellikleri, travmatik anıların araya girici doğasını da açıklayabilir (Berntsen ve Rubin, 2008). Özel mekanizmalar görüşünün savunucularına göre (örn., Freud, 1919; Brewin ve ark., 1996) ise travmatik deneyimler kişinin işleme kapasitesini aşmakta ve ardından gelen davetsiz anılar bozulmuş işleme ve kodlamadan kaynaklanmaktadır. Böylece bu deneyimlerin istemli hatırlamalarına erişilebilirlik azalmakta, istemsiz hatırlamalarına erişilebilirlik artmaktadır.

Bu kuramın altında yatan görüş travmatik deneyimin yoğun duygu ve şema temelli bileşenler içermesi nedeniyle normal süreçleri aksatması ve yetersiz kodlamanın sonucu olarak travmanın kişinin otobiyografik bilgilerine zayıf biçimde eklenmesi şeklindedir. Böylece, özel mekanizmalar kuramı travmatik anıların istemli ve istemsiz hatırlamalarda önemli farklılıklar olduğunu ve bu farklılıkları keşfetmenin bozuklukların oluşumu ve sürdürülmesinde kilit süreçleri ortaya çıkaracağını öne sürmektedir. Nitekim Terr'e (1991) göre, travmatik deneyimlere maruz kalan çocuklar, bu deneyimlerin 'belleklerine kazanmış görsel imgelerine' sahiptir ve bu imgeler yaşam boyu yerlerinde saklanacaktır. Ancak, bellek üzerine yapılan çalışmalar, travmatik anıların bile zaman zaman bozulabilirliğini destekler niteliktedir. Hayat içinde yaşanan travmalarla ilgili çalışmalar duygusal anlamda travmatik olaylara dair anıların genellikle doğru olduğunu ama zaman zaman da bozulabildiğini göstermektedir (örn., Terr, 1994; akt., Schacter, 2010). Bir kişi bir travma yaşadığında bu deneyimin özü neredeyse her zaman iyi hatırlanır; çarpıtma söz konusu olduğunda bu genellikle belirli ayrıntılarla ilgilidir (Schacter, 2010).

Aşırı genel anının duygu düzenleme stratejisi olduğuna dönük bir yaklaşım, özellikle travmatik deneyimler ve aşırı genel anı arasındaki ilişkide kaçınmanın değerlendirildiği çalışmalardan destek almaktadır (Gratz, Bornovalova, Delany-Brumsey, Nick ve Lejuez, 2007). Travmatik deneyimlerden sonra kaçınma girişimleri ve araya gircilerin aşırı genel anıyla ilişkisi çoğunlukla klinik örneklerde (örn., Kremers, Spinhoven ve Van der Does, 2004) gözlenmiştir. Bununla birlikte mevcut çalışmanın aynı yöne işaret eden bulguları klinik olmayan bir

örneklemde de aşırı genel anıların olumsuz deneyimlere karşı geliştirilen genel bir eğilim olduğunu, bireyin travmatik deneyimlerle nasıl başa çıktığının (kaçınma) ise aşırı genel anıya bir katkısı olduğunu kanıtlamaktadır. Böylece geçmişte böylesi yaşantıların yarattığı duyguların sarsıcı doğasının etkilerini azaltmada, otobiyografik belleğin üzerine biçtiği bir rolden söz edilebilir.

Aşırı Genellemede İstismar Türü ve Süresi

İkinci aşamasında istismar yaşantıları olan kişilerle yeniden ulaşılarak oluşturulan çalışmada, daha önce değinildiği gibi üç tür istismar anıları arasında kıyaslama yapabilmek adına fiziksel, cinsel ve duygusal istismar temelinde üç ipucu kelimesine başvurulmuştur. İpucu kelimelerine getirilen fiziksel, cinsel, duygusal istismar anılarının aşırı genelleme puanlarında anlamlı düzeyde farklar gözlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, fiziksel ("dövme") ve cinsel ("cinsel dokunma") istismara ilişkin anıların, duygusal istismara ("ilgisizlik") ilişkin anılardan daha özgül olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktaya temas edeceği düşünülen Nairne (2002)'nin işaret ettiği "aşırı ipucu (cue overload)" olgusu üç istismar türüne ilişkin anılar arasında gözlemlenen aşırı genelleme farklılıklarına kaynaklık etmiş olabilir. Nairne anı hatırlama performansının anıyı kodlama ve hatırlamadaki ipucularının eşleşmesi ya da eşleşmemesine bağlı olduğunu öne sürmektedir. Diğer yandan bir ipucu, bilgiyi arama sürecinde işlevsel ise o halde ipucu 'özgül' olabilir. Başka bir deyişle, ipucunun bilgileri tanımlayıcı birer kodlar olduğu kabul edilirse, bir ipucu sağlandığında ya da kendiliğinden ortaya çıktığında, bilişsel sistem bu ipucularını "zihindeki sonsuz sayıda anının" içinde saklı belirli bir anı ya da bilgiye ulaşmak için kullanabilir. Bununla birlikte, ipucu sistem tarafından çok anıyla ilişkilendirildiğinde o zaman arama sürecinde, hatırlanan anının daha az özgül (aşırı genel anı) olduğu düşünülmektedir. Nairne (2002) bu süreci "aşırı ipucu" kavramıyla açıklamaktadır. Böylelikle aynı duygusal değerde çok fazla anı mevcutsa, o halde bu olayların özetlerini hatırlamak daha mümkün olabilmektedir.

Bu bilgiden hareketle katılımcıların uzun süreli maruz kaldıkları çocukluk örselenme deneyimleri, anı ipucu ile çok fazla deneyimin eşleşmesi sonucunda daha özet olarak hatırlanmaktadır. Aynı zamanda duygusal ihmal ve istismara ilişkin "ilgisizlik" ipucunun çok sayıda farklı deneyimi tanımlayıcı bir kod olduğu varsayımı, duygusal ihmal ve istismar deneyiminin fiziksel istismar deneyiminden daha genel ve özet hatırlanmasını açıklar görünmektedir. Öte yandan, elde edilen bulgular, uzun süre maruz kalınan tüm istismar yaşantılarının, bir kez deneyimlenen istismar yaşantısına göre daha genel getirildiğini göstermektedir. Burnside ve arkadaşları (2004) yaptıkları çalışmada da çocukluk istismar süre-

si ile aşırı genel anılar arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmuştur. Daha fazla yaşanan durumların hatırlanma olasılığının geçmişte sadece bir kez yaşanan durumların hatırlanma olasılığından daha yüksek olacağını beklemek mümkündür. Ancak bu çalışmanın bulguları bunun aksini desteklemektedir. Öyle ki, tekrarlanan deneyimler yaşamak, genel olayın, tekrarlanan özellikleri iyi bir biçimde hatırlansa da, belirli bir olayın ayrıntılarını hatırlamayı zorlaştırdığı varsayımı güçlü bir varsayım gibi görünmektedir (Schacter, 2010). Belirli olayların bulanıklaşması ve birbirine girmesi travma mağdurlarının anılarını eksik ve detaydan yoksun anlatmasını açıklayabilir. Bu olguyu açıklamak üzere, Terr'in (1991) I. tür ve II. tür travma arasında yaptığı ayrım dikkate değer görünmektedir. Terr, bir kez gerçekleşmiş travmatik deneyimlerin genellikle iyi hatırlandığını, ancak travmatik deneyimlerin tekrarlanması ya da sayısının çok olması durumunda bunların bastırıldığı, ya da daha az detaylı hatırlandığını öne sürmektedir. Örneğin sürekli istismara uğrayan bir çocuk, bunu bilincinden uzaklaştırmak adına, genel hatırlamaya ve belki hatırlamamaya daha tecrübeli hale gelecektir.

Bu çalışma, olumsuz çocukluk yaşantılarının yetişkinlikte oluşturabileceği psikolojik sıkıntılara dönük önceki yapılan birçok çalışmadan farklı olarak, bunun doğasını bellek süreçleriyle açıklamayı vurgulaması açısından önemlidir. Ayrıca bu araştırma erken örselenme yaşantısının, otobiyografik bellek tarzı yordayıcılarından biri olduğunu göstermekle birlikte, çalışmanın retrospektif doğası nedeniyle, sonuçları sınırlandırabileceği de dikkate alınmalıdır. Otobiyografik bellek araştırmaları her geçen gün çeşitli değişkenlerle ilişkili olarak çoğalmaktadır. Otobiyografik bellekte aşırı genelleme olgusu, olumsuz yaşantılara geliştirilen bir örnekleme olarak travmatik deneyimler ve depresyon gibi değişkenlerle sıklıkla incelenmektedir. Bununla birlikte, duyu düzenlemenin bir işlevi olarak aşırı genellenmenin hem travmatik deneyimlerin olumsuz etkilerinden korunmanın bir yolu (koruyucu işlev) olduğu hem de psikolojik belirtilerde (özellikle depresyon) gözlenen bir bellek bozulması olduğu yönünde iki karşıt görüş mevcuttur. Aşırı genel anı olgusuna aracılık eden farklı değişkenlerin ele alındığı yeni çalışmaların ilgili görüş ayrılığına açıklık getireceği düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle, otobiyografik bellek süreçlerinin hem oluşumunu, hem etkilerini bir arada değerlendirebilmek için uzun süreli, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinin karşılaştırıldığı boyutsal çalışmalara gereksinim duyulmaktadır. Ek olarak, mevcut araştırmanın, çocukluk deneyimlerinin uzun süreli etkilerini, bellek perspektifiyle inceleyecek araştırmaların artmasında ve bununla birlikte söz konusu olası ilişkinin farklı kuramlarla ilintilendirilmesinde bir ön adım oluşturması hedeflenmiştir.

Kaynaklar

- Aglan, A., Williams, J. M. G., Pickles, A. ve Hill, J. (2010). Overgeneral autobiographical memory in women: Association with childhood abuse and history of depression in a community sample. *British Journal of Clinical Psychology*, 49, 359-372.
- Aslan, S. H. ve Alparslan, Z. N. (1999). Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nin bir üniversite örnekleminde geçerlik, güvenirlik ve faktör yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 10(4), 275-85.
- Baron, M. R. ve Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Beck, A. T. (1961). An inventory for measuring depression. *Archives of General Psychiatry*, 4, 561-571.
- Berntsen, D. ve Rubin, D. C. (2008). The reappearance hypothesis revisited: Recurrent involuntary memories after traumatic events and in everyday life. *Memory & Cognition*, 36(2), 449-460.
- Boyraz, F. ve Er, N. (2007). Alzheimer ve depresyon tanılı gruplar ile normal örnekleme, kişisel ve toplumsal olaylara ilişkin otobiyografik bellek özellikleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22(60), 45-64.
- Bower, G. H. (1981). Mood and memory. *American Psychologist*, 36, 129-148.
- Bower, G. H. (1992). How might emotions affect learning? S. A. Christianson, (Der.), *The handbook of emotion and memory: Research and theory* içinde (3-31). Hillsdale, NJ: Erlbaum
- Brewin, C. R. (1998). Intrusive autobiographical memories in depression and post traumatic stress disorder. *Applied Cognitive Psychology*, 12, 359-370.
- Brewin, C. R., Dalgleish, T. ve Joseph, S. (1996). A dual representation theory of post-traumatic stress disorder. *Psychological Review*, 103, 670-686.
- Brewin, C. R., Reynolds, M. ve Tata, P. (1999). Autobiographical memory processes and the course of depression. *Journal of Abnormal Psychology*, 108, 511-517.
- Bunnell, S. L. ve Greenhoot, A. F. (2012). When and why does abuse predict reduced autobiographical memory specificity? *Memory*, 20, 121-137.
- Burnside E., Startup M., Byatt M., Rollinson I. ve Hill J. (2004). The role of overgeneral autobiographical memory in the development of adult depression following childhood trauma. *British Journal of Clinical Psychology*, 43, 365-376.
- Conway, M. A. ve Pleydell-Pearce, C. W. (2000). The construction of autobiographical memories in the self-memory system. *Psychological Review*, 107(2), 261-288.
- Crane, C. ve Duggan, D. (2009). Over-general autobiographical memory and age of onset of childhood sexual abuse in patients with recurrent suicidal behaviour. *British Journal of Clinical Psychology*, 48, 93-100.
- Crane, C., Heron, J., Gunnell, D., Lewis, G., Evans, J. ve Williams, J. M. G. (2014). Childhood traumatic events and adolescent overgeneral autobiographical memory: Findings in a UK cohort. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 45, 330-338.
- Çorapçıoğlu, A., Yargıç, İ., Geyran, P. ve Kocabaşoğlu, N. (2006). "Olayların Etkisi Ölçeği" (IES-R) Türkçe versiyonunun geçerlilik ve güvenirliği. *New Symposium Journal*, 44(1), 14-22.
- Dalgleish, T., Williams, J. M. G., Golden, A. J., Perkins, N.,

- Barret, L. F. ve Barnard, P. J. (2007). Reduced specificity of autobiographical memory and depression: The role of executive control. *Journal Experimental Psychology*, 136, 23-42.
- Er, N., Karabay, A., Kaynar, G., M. M. Uysal ve Uçar Boyraz, F. (2012). Yaş(lanan) zihnin otobiyografisi: İstemli ve istemsiz otobiyografik anılarda yaşa bağlı değişimler. *Cognitive IX*, 13-15 Nisan, İstanbul.
- Er, N. ve Uçar, F. (2004). Yoğun duyu yaşam olaylarında kişisel anı aktarımları ve referans noktaları aracılığıyla otobiyografik bellek örüntülerinin incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(53), 1-18.
- Er, N. ve Yaşın, F. (2014). Otobiyografik bellek ve işlevlerinin zaman yönelimi ve algısıyla ilişkisi: Zaman tünelindeki anılar. 18. *Ulusal Psikoloji Kongresi*, 9-12 Nisan, Bursa.
- Fivush, R. (2011). The development of autobiographical memory. *Annual Review of Psychology*, 62, 559-582.
- Freud, S. (1919). Introduction to "psycho-analysis and the war neurosis." J. Strachey, (Ed.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* içinde (17). London: Hogarth.
- Gratz, K. L., Bornovalova, M. A., Delany-Brumsey, A., Nick, B. ve Lejuez, C. W. (2007). A laboratory-based study of the relationship between childhood abuse and experiential avoidance among inner-city substance users: The role of emotional nonacceptance. *Behavior Therapy*, 38(3), 256-268.
- Hisli, N. (1988). Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliliği üzerine bir çalışma. *Psikoloji Dergisi*, 6, 118-122.
- Horowitz, M., Wilner, N. ve Alvarez, W. (1979). Impact of Event Scale: A measure of subjective stress. *Psychosomatic Medicine*, 41, 871-881.
- James, W. (1890). *The principles of psychology*. New York: Holt.
- Kaynar, G. ve Er, N. (2014). Geçmiş geçmemekte ısrar ettiğinde: Otobiyografik bellekte aşırı genelleme. 18. *Ulusal Psikoloji Kongresi*, 9-12 Nisan, Bursa.
- Kremers, I. P., Spinhoven, P. ve Does, A. J. W. (2004). Autobiographical memory in depressed and non-depressed patients with borderline personality disorder. *British Journal of Clinical Psychology*, 43, 17-29.
- Kuyken, W. ve Brewin, C. R. (1994). Intrusive memories of childhood abuse during depressive episodes. *Behaviour Research and Therapy*, 32, 525-528.
- Kuyken, W. ve Brewin, C. R. (1995). Autobiographical memory functioning in depression and reports of early abuse. *Journal of Abnormal Psychology*, 104, 585-591.
- Matt, G. E., Vazquez, C. ve Campbell, W. K. (1992). Mood congruent recall of affectively toned stimuli: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 12, 227.
- McAdams, D. P. (1993). *The stories we live by: Personal myths and the making of the self*. New York: Morrow.
- McNally, R. J., Lasko, N. B., Macklin, M. L. ve Pitman, R. G. (1995). Autobiographical memory disturbance in combat-related post-traumatic stress disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 33, 619-630.
- Moore, S. A. ve Zoellner, L. A. (2007). Overgeneral Autobiographical memory and traumatic events. *Psychological Bulletin*, 133(3), 419-437.
- Nairne, J. (2002). The myth of the encoding-retrieval match. *Memory*, 10(10), 389-39.
- Nelson, K. ve Fivush, R. (2004). The emergence of autobiographical memory: A social cultural developmental theory. *Psychology Review*, 111, 486-511.
- Neisser, U. (1967). *Cognitive psychology*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Pillemer, D. B. (2003). Directive functions of autobiographical memory: The guiding power of the specific episode. *Memory*, 11, 193-202.
- Rawal, A. ve Rice, F. (2012). Examining overgeneral autobiographical memory as a risk factor for adolescent depression. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 51, 518-527.
- Reynolds, M. ve Brewin, C. R. (1998). Intrusive cognitions, coping strategies and emotional responses in depression, post-traumatic stress disorder and a non clinical population. *Behaviour Research and Therapy*, 36, 135-147.
- Rubin, D. C. (1996). *Remembering our past: Studies in autobiographical memory*. New York: Cambridge University Press.
- Rubin, D. C. ve Gülgöz, S. (2001). Kişisel anıların hatırlanması: Bir betimleme çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 16(48), 37-51.
- Schacter, D. L. (2010). *Belleğin izinde*. (E. Özgül, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (Orijinal Çalışma Basım Tarihi 1996).
- Semon, R. (1904/1921). *The Mneme*. Londra: George Allen & Unwin.
- Stokes, D. J., Dritschel, B. H. ve Berkerian, D. A. (2004). The effect of burn injury on adolescents' autobiographical memory. *Behaviour Research and Therapy*, 42, 1357-1365.
- Terr, L. C. (1991). Childhood traumas: An outline and overview. *American Journal of Psychiatry*, 148, 10-20.
- Terr, L. C. (1994). *Unchained memories*. New York: Basic Books.
- Tulving, E. (2002). Episodic memory: From mind to brain. *Annual Review of Psychology*, 53, 1-25.
- Valentino, K., Toth, S. L. ve Cicchetti, D. (2009). Autobiographical memory functioning among abused, neglected and non-maltreated children: The overgeneral memory effect. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50, 1029-1038.
- Von der Kolk, B. A. (1994). The Body keeps the score: Memory and evolving psychobiology of PTSD. *Harvard Review of Psychiatry*, 1, 253-265.
- Vrielynck, N., Deplus, S. ve Phillipot, P. (2007). Overgeneral autobiographical memory and depressive disorders in children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36, 95-105.
- Watkins, E., Teasdale, J. D. ve Williams, R. M. (2000). Decentring and distraction reduce overgeneral autobiographical memory in depression. *Psychological Medicine*, 30, 911-920.
- Williams, J. M. G. (1996). Depression and the specificity of autobiographical memory. D. C. Rubin, (Ed.), *Remembering our past: Studies in autobiographical memory* içinde (244-267). Cambridge University Press.
- Williams, J. M. G. ve Broadbent, K. (1986). Autobiographical memory in attempted suicide patients. *Journal of Abnormal Psychology*, 95, 144-149.
- Williams, J., Barnhofer, T., Crane, C., Herman, D., Raes, F., Watkins, E. ve Dalgleish, T. (2007). Autobiographical memory specificity and emotional disorder. *Psychological Bulletin*, 133, 122-148.